

in te leven in een theologie, die een in Gods Woord gegronde levens- en wereldbeschouwing aanbood, waaruit te leeren, te belijden, heroïek te worstelen en geestelijk te genieten viel.

Daarom moest ook nu het Neo-Calvinisme wel aanvangen met opnieuw het geloovige volk allereerst in zijn Godgeleerde beginselen vast te zetten ; maar blijven kon en mocht het daarbij niet. Het Calvinisme is zeer zeker theologisch in oorsprong, maar even beslist ook politiek van aard. Men zag het dan ook reeds in de zeventiger jaren van de vorige eeuw. Nauwelijks begon onze Gereformeerde belijdenis weer rijker op te leven, of vanzelf dook er weer een staatkundig streven op. Reeds in 1870 werden er stekken uitgezet ; in 1878 kregen we ons antirevolutionair Program ; en de Toelichting op dit Program gegeven, die in 1879 verscheen, ze kon vanzelf niet anders brengen dan Neo-Calvinistische politiek. Antirevolutionair was wel de breeder naam, maar voor Nederland was het van oudsher een historische levensbloei uit den Calvinistischen wortel geweest. Vanzelf moest daarom bij 't weer opleven van den alouden heroïeken geest ook de Calvinistische grondtoon terugkeeren ; iets waarbij het niet genoeg kan betreurd, dat de op zichzelf zoo heerlijke Reveil dit niet reeds in het begin der 19e eeuw gevoeld had. Eerst Groen van Prinsterer zag het in. Zijn Archief-studiën vooral brachten er hem toe ; en zij het al, dat Groen eerst op zijn sterfbed de volheid der Gereformeerde belijdenis, met haar hoofdglorie in de Uitverkiezing, dankbaar beaamde, — toch leidde historische zin er hem reeds veel vroeger toe, om, zij 't al niet zonder reserve, zich bij het Calvinisme aan te sluiten. Wat hij in het reglement van Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs als belijdenis had neergeschreven, was nog te methodistisch en liet de Uitverkiezing, het Cor Ecclesiae, nog weg ; maar straks weerklonk dan toch door heel het land zijn bezielde roepstem, dat in het Calvinisme ons oorsprong en waarborg was geboden voor onze constitutioneele vrijheden. Het Ethische scheepken dreef, met Schleiermacher's wimpel in top, te zeer in de Duitsch-Luthersche wateren af. De Reveil bleef zijn hoofdkracht in het practisch-philanthropische zoeken. En alleen de Gereformeerde kern voelde drang, behoefte, ja nood, om met een alomvattende, centrale wereldbeschouwing op te treden ; maar die dan ook nu, evenmin als in Paulus' dagen, uit de toonaangevende wetenschap rijpen kon ; en eer, onder de bestrijding dier wetenschap, in geloofsmoed het hoofd moest opbeuren. Ook op politiek gebied is ons opkomen daarom niet uit de „wijzen en edelen" geweest, maar nogmaals, evenals in de dagen van den man van Tarsen en van de Reformatie, uit de kleinen en stillen in den lande. Ge behoeft toch de worsteling onzer oude Calvinisten met